

УДК 159.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,

полковник поліції

orcid.org/0000-0002-1999-9956

ПСИХОЛОГО-ПРАВОВІ КОНТЕКСТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ

Аналізуючи результати різних наукових досліджень щодо тематики формування особистості поліцейського, можна стверджувати, що означена проблема викликає неабияке зацікавлення фахівців, особливо в контексті поліцейської реформи в Україні. Як зазначають фахівці з юридичної психології В.С. Медведєв та О.А. Левенець, аналіз наукових даних, наявних у працях знаних психологів, свідчить про необхідність визначення особистості як складної системи, у якій диференційовано та інтегровано різноманітні психічні якості. Вони формуються в індивіда під впливом соціальних факторів упродовж тривалого часу в умовах здійснення власної діяльності та спілкування з іншими людьми [1].

Доцільно також зауважити, що поняття «формування особистості» і «розвиток людини» не тотожні, але близькі за значенням. Пояснюється це тим, що «особистість», на відміну від поняття «людина», означає характеристику індивіда як суб'єкта соціуму, тобто ті її якості, які формуються у процесі навчання та виховання, спілкування і взаємовідносин з іншими людьми та суспільством у цілому.

Говорячи про процес формування особистості, слід зазначити, що він включає в себе як прогресивні аспекти (набуття знань, навичок, якостей), так і регресивні (пов'язані з віком, станом здоров'я, травмуючими факторами професійної діяльності тощо). Людина народжується як індивід, як член суспільства та формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню та навчанню. У формуванні особистості провідну роль відіграє низка як біологічних (морфологічних, біохімічних, фізіологічних), так і соціальних факторів, основними з яких є макросоціосередовище, тобто суспільний лад, рівень розвитку суспільства та його можливості для забезпечення життєдіяльності людей, особливості ідеологічного та іншого впливу на них засобів масової інформації, агітації, соціально-політична обстановка в суспільстві, місце, вага, роль держави в системах міжнародних зв'язків і відносин тощо; мікросоціосередовище – середовище безпосередньо контактної взаємодії людини: сім'я, дружня компанія, шкільний клас, студентська (курсантська) група, трудовий колектив, інші ситуативні і відносно тривалі взаємозв'язки людини із соціальним середовищем; виховання як спеціально організований

процес формування і розвитку людини, передусім його духовної сфери; діяльність – гра, навчальна, виробничо-трудова, наукова. У процесі діяльності, включаючись у різноманітні її види, соціальні зв'язки і відносини, людина оволодіває соціальним досвідом, певними вміннями й навичками предметно-практичних дій і нарощує їх, розвиває свій творчий і фізичний потенціал, волю, характер; соціальну взаємодію у всьому різноманітті її різновидів, спілкування з іншими людьми та інші чинники.

Щодо поняття «розвиток», то він становить, по-перше, складний системно організований процес, що включає в себе різні стадії, періоди, етапи, фази, сторони, рівні, які мають спіралеподібний та багатоступінчастий, дискретний і неперервний, диференційований та інтегрований характер. По-друге, перехід кількості в якість і навпаки, тенденцію руху від нижчого до вищого. По-третє, розвиток, що відбувається в єдності боротьби протилежностей; по-четверте, вищий тип руху [2]. На думку деяких фахівців (Л.С. Виготський, Б.Г. Ананьєв, Н.Є. Мойсеюк) розвиток людини є дуже складним інволюційно (лат. *envolutio* – згортання) – еволюційним (лат. *evolutio* – розгортання) поступовим рухом, у ході якого відбуваються як прогресивні, так і регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині; розвиток змінюється лише за напрямком, інтенсивністю, характером і якістю.

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що наукові дослідження проблем формування особистості майбутнього професіонала в процесі фахової підготовки ґрунтуються на положеннях і висновках: сучасної філософії освіти; неперервної професійної освіти; особистісно-орієнтованого підходу; досліджень проблем університетської освіти; післядипломної освіти тощо.

Загальними питаннями підготовки майбутнього фахівця займається ціла плеяда відомих сучасних учених: О. Абдулліна, А. Бойко, В.Вакуленко, І. Зязюн, О. Пехота, А. Щербаков, Т. Яценко та ін. У своїх наукових працях вони розглядають різні аспекти підготовки фахівця до професійної діяльності: і особистісні, і професійні. Вища освіта сприймається ними як поєднання навчання й виховання, та є засобом розвитку особистості й формування її базової культури.

Більшість дослідників вважають, що в процесі навчальної діяльності здійснюється різносторонній розвиток особистості курсанта ЗВО, у тому числі, і її мотиваційної сфери.

Національна поліція України являє собою новий державний правоохоронний орган. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р., метою її діяльності є реалізація державної політики у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; захист об'єктів права власності; протидія злочинності; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Національна

поліція України побудована за зразком поліції передових західноєвропейських країн; працівники української поліції виконують службові завдання у тісній взаємодії з населенням, діють на основі неухильного дотримання законності, прав людини і громадянина. Службова діяльність поліцейських традиційно відноситься до складних видів професійної діяльності, вона супроводжується значними психофізіологічними і фізичними навантаженнями на працівників, багатьма чинниками ризику для їх життя і здоров'я, характеризується стресогенністю, необхідністю протидіяти кримінальному оточенню, застосовувати заходи фізичного впливу, зброю, спеціальні засоби тощо [3].

Сучасні тенденції формування і розвитку особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності відзначаються певними особливостями: постійними змінами та ускладненням змісту відомчої освіти, підвищенням рівня освітніх стандартів; актуалізацією питань національно-патріотичного виховання; розв'язанням складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок суміжних наук – права, психології, економіки, педагогіки, соціології та ін.; широким впровадженням інформаційних технологій у навчально-виховний процес; врахуванням фізично-прикладної підготовки як необхідної компоненти такої освіти тощо. Тому організація навчального-виховного процесу у закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання має бути такою, щоб випускники могли не лише адаптуватися у швидко змінному професійно-орієнтованому середовищі, але й були здатними до перетворення цього середовища; володіли не лише загальними та спеціальними знаннями, але й уміли застосовувати їх у процесі професійної діяльності; розвивалися як соціально орієнтована особистість, професіонал вищого ґатунку та правоохоронець не лише за освітою, а й за покликом серця.

Аналіз наукових досліджень з проблеми професійного розвитку вказує на її багатогранність та комплексний характер, обумовлені дією спектру соціально-економічних, культурних, фахових, особистісно-орієнтованих чинників.

Список використаної літератури: 1. Медведєв В. С., Левенець О. А. Особистість як категорія юридичної психології. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 53–63. 2. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фоліо. 2018. 424 с. 3. Клименко І. В., Євдокімова О. О. Психологічне забезпечення професійної підготовки поліцейських // Dny vědy – 2018: materiály XIV mezinárodní vědecko-praktická konference (22–30 března 2018 r.). Vol. 5: Filologie. Psychologie a sociologie. Hudba a život. Tělesné kultury a sport. Praha : Publishing House «Education and Science», 2018. S. 66–68.

«Одержано: 11.11.2020»